پیامد های لقمه حرام در تربیت فرزند از منظر آیات و روایات

اسما بهزادی1

چکیده

یکی از مباحث مهم و ضروری در زندگی بشر ،تحصیل رزق است که اموال یکی از مصادیق بارز آن محسوب می شود و به صورت مستقیم و غیرمستقیم آثاری بر جسم و روح افراد بر جای می گذارد و شاید عامل ترقی و تکامل روحی شود، اما انحراف و وابسته کردن اشخاص به مال و ثروت سبب می شود تا به هر وسیله هرچند نامشروع و حرام آن را به دست آورند .در این پژوهش سعی شده است با روش نقلی ، آیات در ارتباط با پیامد های لقمه حرام در تربیت فردی و اجتماعی فرزند بررسی شود .نتایج بدست آمده حکایت از آن دارد که پیامد لقمه حرام در بعد فردی شامل قساوت قلب و انحراف از مسیر حق و ولایت هدر رفتن مال در کارهای بیهوده عدم استجابت دعا و قبولی اعمال است .در بعد اجتماعی نیز شامل پیامدهای سو اخلاقی در نسل می شود که شامل دو دوران قبل و بعد از تولد است ،همچنین تضییع حقوق اجتماعی، ایجاد فساد اخلاقی و اجتماعی، عدم رضایت پروردگار و نزول بلاهای عمومی و فقر اقتصادی در جامعه از دیگر پیامدها هستند که سبب بروز مشکلات اقتصادی و منجر به فساد و مشکلات اخلاقی و تربیتی می شوند .

کلید واژه ها: *پیامد ، لقمه حرام ،تربیت ، فرزند*

طلبه سطح دو،مدرسه علمیه فاطمیه (سلام الله علیها) ،شهرستان کهنوج

مقدمه

مقتضی زندگی دنیوی و مادی انسان آن است که امکاناتی را برای آسایش فراهم آورد و به تامین نیازهای مادی بپردازد . چنین امری شاید با کسب کردن مال که یکی از مصادیق رزق است حاصل شود،اما برخی از افراد در این مسیر به انحراف دچار می‌شوند و کسب مال را هدف اساسی زندگی قرار می‌دهند و سعی می‌کنند هرچند به صورت نامشروع آن را کسب کنند. در این صورت هشدارهای قرآن برای دقت در تغذیه‌ای که از اموال و کسب درآمد به دست آمده،نشان دهنده اهمیت این موضوع است :«فَلیَنظُرِ الْ ِانسانُ اِلی طَعامِهِ» منظور از نگاه کردن به مواد غذایی این است که دقیقاً بنگرد که آنها را از چه راهی تهیه کرده‌اند؟حلال یا حرام؟ مشروع یا نامشروع؟و به این ترتیب به جنبه‌های اخلاقی و تشریعی توجه داشته باشند. نوع تغذیه آثاری فراتر از جسم بر جای می‌گذارد؛زیرا انسان دارای دو بعد جسمی و روحی است. بنابراین، کسب مال از جمله مواردی است که در جسم و روح اثر می‌گذارد و از عوامل زمینه ساز تربیت محسوب می‌شود و اولین تاثیر مال حرام بر روی باور و رفتارهای فردی است که در پی آن آثار اجتماعی نیز نمایان می‌شود. پژوهش‌های مختلفی در این زمینه انجام گرفته است اما در هیچ یکی از آنها آیات قرآن و روایات شیعه درباره این موضوع بررسی نشدند ،در این مقاله افزون بر آیات جامع روایی بحارالانوار را نیز درباره این موضوع بررسی شده است .

گرچه در متون مذکور مال حرام و آثار آن در یک گزاره به صورت شرط و جزا ذکر نشده‌اند، از کنار هم قرار گرفتن گزاره‌های در ظاهر مستقل ،این رابطه نتیجه خواهد شد .

در این پژوهش نگاه گذرایی به مفهوم "مال"، "حرام" و "تربیت" شده است و در پی آن مختصری از مصادیق می‌آیند . آنگاه به بررسی آثار لقمه حرام بر تربیت فرزند در بعد فردی و اجتماعی پرداخته می‌شود. شایان ذکر است که یاخته‌های استخراج شده ابتدا بر اساس آیات بوده‌اند و سپس به روایات مرتبط در بحارالانوار پرداخته شده است .

مفهوم شناسی:

تربیت :

تربیت، مفهوم بی پایان و بیکرانه ای است که تمامی شئون و ساحتهای حیات انسانی را در بر میگیرد؛ تربیت نه در حصار زمان محدود میشود و نه در قلمرو مکان میگنجد. فراتر از محیط، وسیعتر از عالم و ژرفتر از رفتار بیرونی و نهان و سرشت آدمی است. تربیت ریشه در هزاران نسل پیشین انسانی دارد و سایهی تأثیر آن بر تمام نسلهای پسین نیز ادامه خواهد داشت. فرآیند تربیت، در اقتصاد، مدیریت، سیاست، جنگ، صلح، هنر، ادبیات، تکنولوژی، دانشهای انسانی، روابط اجتماعی، رشد و تعالی درونی ترین ویژگیها، خصلتهای روحی و روانی انسانها رخ مینماید و برآیندهای مستقیم دارد. این فراروندگی و بیکرانگی تربیت، پیچیدگی در فهم حقیقت و چیستی آن را در پی آورده است، چندان که بسیاری از کارشناسان و دانشمندان تعلیم و تربیت از جمعبندی مفهوم تربیت، سویه های تربیت، عوامل تربیت، آثار تربیت و تجلیات تربیت عاجز آمده و به تعریفهای سطحی و تسامح بار بسنده کردهاند. با آن که اهمیت و نقش انحصاری تربیت در تحقق فرهنگ و تمدن و رشد و تعالی آن دو بر مربیان و اندیشه وران بزرگ پوشیده نبوده است، از همین رو، غزالی تربیت را پس از پیامبری، شریف ترین کار آدمی خوانده و کانت آن را

بزرگترین و دشوارترین مسألهی آدمی دانسته و افلاطون بر آن بوده است که فنی عالیتر

مقدس تر از تربیت نیست ۲ .

هستی، خدا، جهان، انسان، معرفت و جامعه شناختی میباید سراغ گرفت. به دیگر سخن، هر کس از تربیت آن گونه که مایل به فهم آن بوده و گرایشهای علمی و فکری وی ایجاب میکرده، دفاع کرده و تعریف ارائه داده است. از این رو، عدهای از تربیت پژوهان بزرگ، از یافتن تعریف شفاف و یگانه که پسندیده همگان افتد، ناامید گشته و تالش در این راه را بیهوده انگاشته اند.

لقمه حرام :

حرام به معنای ۱ . ممنوع بودن ۲ . برای منع قهری و جبری که از نتیجه چیزی حاصل می شود ؛ ۳ . از جهت منع قهری یا شرعی است ؛ ۴ . از ناحیه کسی که فرمانش پذیرفته می‌شود .۳ 1

حرام به چیزی گفته می‌شود که از طریق نامشروع و برخلاف نظر دین و فقه اسلامی به دست آمده باشد ،به عبارت دیگر آنچه بر خلاف فرمان الهی باشد و خداوند آن را ممنوع کرده باشد ،حرام نامیده می‌شود و هر مالی که بر خلاف دستور الهی به دست آمده ، مال حرام گویند .۴

پیامد :

واژه "پیامد" به معنای نتیجه یا اثر یک اقدام، رویداد، یا وضعیت خاص است. این واژه معمولاً برای اشاره به عواقب یا اثرات چیزی که رخ داده یا انجام شده، به کار می‌رود. در زبان فارسی، "پیامد" بیشتر در زمینه‌های اجتماعی، اخلاقی، قانونی، و فردی به کار می‌رود و می‌تواند اشاره به نتیجه‌ای مثبت یا منفی داشته باشد.

در اینجا به برخی از منابع و حوزه‌های کاربرد واژه "پیامد" در زبان‌شناسی و معانی آن در متون فارسی اشاره خواهیم کرد:

فرهنگ لغت دهخدا: در فرهنگ دهخدا، واژه "پیامد" به صورت دقیق به معنی «نتیجه یا اثر چیزی که انجام شده است» ذکر شده است. این فرهنگ به عنوان یکی از معتبرترین منابع لغت‌شناسی فارسی، تعریفی جامع از این واژه ارائه می‌دهد.

در فرهنگ معین، "پیامد" به معنای «نتیجه یا اثر یک عمل یا پدیده» آمده است. این فرهنگ نیز به طور مشابه، واژه را به عنوان اشاره به عواقب و اثرات رویدادها معرفی کرده است.

کتب فلسفی و اجتماعی: در کتب فلسفی و اجتماعی، معمولاً از واژه "پیامد" برای توصیف نتایج یا عواقب تصمیمات فردی و اجتماعی استفاده می‌شود. این منابع بیشتر در بحث‌های اخلاقی، فلسفه و جامعه‌شناسی کاربرد دارند و تأثیرات عمل انسان‌ها را بررسی می‌کنند.

---

۳. راغب اصفهانی، مفردات الفاظ قرآن 1412، ، ج۱:۲۹۹

۴.نجفی ، تربیت ،۱۳۶۲،ج ۳:۲۷۷

آثار لقمه حرام :

لقمه حرام آثاری را در پی دارد که میتوان آن ها را با تاکید شایان توجهی در آموزه های دینی مشاهده کرد .آثار لقمه حرام یا همان مال حرام را میتوان در دو بعد فردی و اجتماعی مورد بررسی قرار داد :

پیامد لقمه حرام در بعد فردی :

لقمه حرام علاوه بر تاثیر منفی بر روح و روان و اخلاق و رفتار در ذیل به آثار مال حرام همچون عدم استجابت دعا ،عدم قبولی اعمال ، هدر رفتن مال در کارهای بیهوده ، قساوت قلب و انحراف از مسیر حق و هدایت پرداخته می شود .

عدم استجابت دعا :

طبق روایات، لقمه حرام می‌تواند باعث عدم استجابت دعاها و عبادات فرد شود. این موضوع می‌تواند بر ارتباط فرد با خدا تأثیر منفی بگذارد.

دعا ، پیوند باطنی با مبدا همه نیکی‌ها و خوبی‌هاست۵ . یکی از مکاتب عالی تربیتی است که انسان را به معرفت خداوند رهنمون میکند و وسیله تقرب به خداوند و دستیابی به آرامش روحی بوده که در روایات متعدد یکی از شرایط استجابت دعا ، پرهیز از مال حرام ذکر شده است .در حدیثی قدسی خداوند می‌فرماید : «فَمِنْکَ الدُعاءُ وَ عَلَی الإجابَةُ فَلا تُحْجَبُ عَنِّی دَعْوَةُ آکِلِ الْحَرامِ»۶2

«بنده من تو دعا کن من اجابت می‌کنم بدان که تمام دعاها به پیشگاه اجابت من می‌رسد مگر دعای کسی که مال حرام می‌خورد».

۵.مکارم شیرازی ، آداب دعا ،۱۳۷۴،ج۱:۶۴۳

۶.مجلسی ، بحارالانوار ، ۱۴۰۳، ج۹:۳۷۳